

EVANGYÉLIOMI PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy íven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt, negyedévre 1 frt 50 kr, az osztrák-magyar birodalmon kívüli országokba egy évre 7 frt; — egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díjja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszeri hirdetésnél 100 szóig 80 kr, harmadiknál 70 kr, bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. — intézendők.

A magyar reformált egyház Szervezetére s megállapítandó Rendszabályokra vonatkozó

Tervjavaslat.

Ajánlva a konventi működő bizottság tagjainak figyelmébe.

(Folytatás.)

ELSŐ RÉSZ.

Egyházalkotmányi törvényterv.

Általános meghatározások.

1. §. A magyar szent korona alatt álló tartományok területén, a vallás és erkölcsi élet forrásául és szabályozójául, egyedül az ó és újszövetségi szentiratokat valló, a 2-ik helvét hitvallástételt és heidelbergi kátét *symbolicus* könyvüknek elismert s egymással szerves egybeköttetésben.

Indokolás.

Az 1. §. a magyarországi reformált egyház fogalmát határozza meg; Dózsa Elek egyházi jogtanában (1863.) következő részletesebb meghatározást találjuk: „a *evangelico reformátusok egyházának* nevezetik a keresztyén vallást követők azon felekezete, mely Kálvinnak az evangyéliom szerint megújított és tisztított azon vallás tudományát fogadta el hitczikkei gyanánt, mely 1536-ban Helvéciában készült vallástételben (*helvetica confessio*) és az 1563-ban némely hittudósok által kiadott heidelbergi catechesisben stb. foglaltatik.” — Részemről az egyszerű reformált jelzöt elegendőnek tartom; s már a gyakorlat elég kezeséget nyújt, hogy ezen egyszerű jelzéssel is minden félreértés vagy zavar ki lesz kerülve. Igaz ugyan, hogy az *evangelisch-reformirte Kirche* elnevezéssel gyakran találkozunk, de azért ki ne tudná és értené meg a különbséget, mely a *reformirte, evangelische* és *protestantische Kirche* között valójában létezik.

Mind a 2-ik helvét hitvallástételt, mind a heidelbergi kátét mint *symbolikus* könyvet kell megjelölnünk, miután mindkettő általános tekintélyre emelkedett a magyarországi egyetemes ref. egyházban; az első alapján nyerte meg az egyház a szabad vallásgyakorlat biztosítását e hazában s történt ezen jognak az ország törvényei közé becikkelyeztetése. — A heidelbergi kátének köztekintélye és irányadó volta elismertetett azáltal, hogy a lelkipásztorok s tanítók vezérfonalul tartoznak azt felvenni az ifjuság vallásos oktatásánál, vasárnap délutáni

s egyházkormányzati közösségben élő gyülekezeteknek összesége, alkotja a magyarországi reformált egyházat.

2. §. A magyarországi reformált egyháznak államjogi létezését, önállóságát és függetlenségét, a bécsi és linczi békekötések s az 1791. XXVI. törvényczikk mint *perpetua duratura lex*, s a törvényesen bevett vallásfelekezetekre nézve, a tökéletes egyenlőség és viszonyosság elvét megállapító 1848. évi XX. törvencikk, s azon országos törvények, melyek Erdély törvényhozó hatalma által 1540—1848-ig hozattak s a melyek az *Approbatae Constitutiones, Compilatae Constitutiones* és *Articuli Novellares* elnevezéssel jelölt törvénykönyvekben foglaltatnak; a *Leopoldinum diploma*, a póthitlevéllal (*Diploma suppletorium*) együtt: örök időkre biztosítják.

3. §. Ezen egyházszervezet által, a magyarországi

isteni tiszteleten, a keresztyén vallás hit- és erkölcsi elveinek népszerű magyarázása czéljából; — a katechismus tanítása nagy mértékben köteleességökké tétetik a lelkipásztoroknak a Geleji Katona kánonokban (L.) a komjátii kánonokban (Class. III-a Can. XVI.). Az *Articuli Majores* LIII.; a szatmárnémetii nemzeti zsinat II. XII. és XIX. sz. végzései pedig határozottan a heidelbergi káté tanítását rendelik meg. Erdélyben is 1564 u. már ismeretessé lett a heidelbergi káté, s csakhamar a vallásos nevelés tankönyveül, templomokban magyarázat tárgyául fogadtatott el.

A 2-ik §-ban az egyház államjogi létezését, önállóságát és függetlenségét biztosító okmányok említettnek fel; a legujabb kori 1868. évi LIII. XXVIII, XXXVIII. stb. törvenczikkek fel- említését mellőzni véltem, miután azok e téren alaptörvényeknek még sem tarthatók, s a ker. felekezetek közt már 1848-ban megállapított tökéletes egyenlőség és viszonyosság elve alapján rendelkeznek.

A 4. §. az egyház belső szervezetének egyes fokozatait jelöli meg; az eddigi konvent helyett, mely különben is csak indítványozási vagy javallási hatáskörrel bírt s minden határozata az egyházkerületi gyűlések törvényes helybenhagyása által nyerhetett érvényt — állandó zsinati bizottság felállítását véleményezem, mint végrehajtó és legfőbb törvényszéki hatóságot; mely tehát egyik zsinattól a másikig működne s mindig a zsinat által választatnék. — Hogy egy ily országos egyházi hatóságra nélkülözhetlen szükség van, azt úgy hiszem nem szükség bővebben indokolnom; kifejezték az iránti egyező óhajtasukat

ref. egyháznak s iskoláinak, hitvallási és államjogi positiv alapjai, illetlenül hagyatnak.

4. §. A magyarországi ref. egyház belszoervezetében a közig. és törvénykezési egyházhatóságok egyes fokozatai :

Egyes gyülekezetek képviseleti nagy gyűlése és az egyháztanács (presbytérium).

Egyházmegyei közgyűlés és törvényszék ;
Egyházkerületi közgyűlés és törvényszék ;
Állandó zsinati bizottság és törvényszék ;
Egyetemes zsinat.

az egyházkerületek, midőn az 1873. évi egyetemes konventen indítványba hozott, végérvényes határozathozatalra jogosított konvent eszméjét, kisebb-nagyobb módosítással, a tiszántúli egyházkerület kivételével mindnyájan elfogadták; s a tiszántúli egyházkerület konventi képviselői részéről a mult évi egyetemes konvent elé terjesztett javaslatban szintén hatályosan kiemeltetik, „*hogy egyházunknak organikus országos egységre s az ezt czélszerűen és szilárdul megállapítandó törvényhozó nemzeti zsinatra égető szüksége van, s az organikus egységnek létrehozására e mi korunkban, nemcsak általában az erők és érdekek czélszerű egyesítésének elvénél fogva, s nemcsak azért mert valóban jöttek s ezentúl is jöhetnek létre az idők folyamán oly egyetemes értékű közügyeink, melyekben időpazarlás nélkül s minden tekintetben kellő sikerrel csak országos egyházi hatóság intézkedhetik : hanem azért is kiáltó szükség van még az ily hatóságra, mert fájdalom naponként tapasztaljuk, hogy a nálunk folyvást uralkodó római karholikus egyház klérusa, a legerősebb egységes szervezettel, lankadatlan következetességgel és teljes összhangzattal működik a maga saját érdekében, a mely igen sokszor épen ellenkező a mi egyházunk legszentebb törvényes érdekeivel; sőt nem lehet mindezek mellett eltitkolnunk azt sem, hogy vallásunk, egyházunk és iskoláink törvényes jogai és legszentebb érdekei ügyében, még hazánk alkotmányos kormánya részéről is gyakran találkozzunk kellemetlen félreértésekkel sőt egyenes összeütközésekkel. Ezen s több efféle okoknál fogva s ily viszonyok között lelkünkben óhajtuk mi is, hogy a legközelebbi zsinat törvényhozása állapítsa meg azon organikus egységet, a mely az alsóbb egyházi hatóságok kellő autonomiájának sérelme s a merev centralizáció ismeretes veszélyei nélkül védelmezhesse, vezérelhesse és böldegithassa egyházunkat.“ (Konventi jegyzőkönyv 1877. 5. lap.)*

Az erdélyi kerületben az egyházkerületi közgyűlést megillető végrehajtó hatalom gyakorlásának központi közege az állandó igazgatótanács, melynek szerkezete és hatásköre következő :

elnöke a hivatal szerint legidősebb egyházkerületi főgondnok, ennek akadályoztatása esetében az utána következő ;

jegyzője az egyházkerületi közgyűlés által választott titkár ;

tagjai : az egyházkerületi főgondnokok és az állandó igazgatótanács hivatalnokai u. m. : az e kerületi közgyűlés által 6 évre választott s meghatározott évi tiszteletdíjt élvező 12 tanácsos, kik közül az első izben sorshuzás utján, később hivatali idősbtség szerint 6, 3 évenként kilép, kik azonban ujra választhatók ; az ügyvéd, a pénztárnok és a számvevő ;

ülései kétfélek : kis és nagy gyűlések. A kis gyűlések, melyek legalább 5 tag jelenlétében határozatképesek, a heten-

Első szakasz.

Egyes gyülekezetek, egyházközségek.

5. §. Egyházközséget vagy egyes gyülekezetet alkotnak, valamely politikai község és az ehez tartozó tanyák vagy puszták reformált hitvalláson levő lakosai.

6. §. Az egyházközségek lehetnek :

a) anyaegyházak vagy gyülekezetek, — szoros értelemben, — melyek önálló lelkeszi és tanítói hivatallal bírnak ; a belhivatalnokok tisztességes, egyházkerületileg meghatározott és jóváhagyott díjazását teljesíteni képesek, s

ként egyszer vagy a szükséghez képest többször is tartandó üléseken ellátják a beérkezett ügyeket s határoznak az iránt, hogy mely tárgyak elintézése halasztandó s halasztható a legközelebbi nagy gyűlés tartásáig ; mindazon tárgyak és ügydarabok azonban a nagygyűlés eleibe tartoznak, a melyeket vagy az elnök, vagy legalább 2 igazgatótanácsos a nagy gyűlés által kíván eldöntetni. A nagy gyűlések, melyek legalább 9 tag jelenlétében határozatképesek, minden hó első vasárnapján külön meghívók szétküldése nélkül ülnék össze s ellátják a számukra fentartott ügyeket, de a kis gyűlések irányában felülvizsgálati joggal nem bírnak. — Mind a kis, mind a nagy gyűlésben döntő szavazattal bírnak a status főkúrátorok, a 12 igazgatótanácsos és a fentebb említett többi igazgatótanácsosi tisztviselők. — A határozatok érvényességére a szavazatoknak viszonylagos többsége elégséges ; de a gyűlések határozataiért a jegyzőkönyvben felsorolt szavazók az egyházkerületi közgyűlésnek felelősek. Az igazgatótanács üléseinek állandó székhelye Kolozsvár, a hol a ref. statusnak levéltára is őriztetik.

Hatáskörét illetőleg : fontos tényező a törvények alkotásának alkotmányos processusában, azáltal, hogy a szükséges törvényjavaslatoknak és indokainak elkészítésére és a közgyűlés mint törvényhozó elébe terjesztésére első sorban van hivatva, az egyházkerületi közgyűlés által hozott mindennemű törvények végrehajtását eszközli,

egyik egyházkerületi közgyűléstől a másikig kormányozza az egész egyházkerületet, de intézkedéseiről az egyházkerületi közgyűlésnek, ügyiratainak felterjesztése mellett, jelentéstétel-lel illetőleg felelősséggel tartozik,

a fő, közép- és néptanodák mindennemű vagyona és ügyei, az egyes egyházak anyagi és jogügyi állapota felett őrködik és mindazoknak felvirágzását munkálja,

egyik közgyűléstől a másikig az egyházkerület és az állam közötti törvényes viszony fentartásának őre. Az állam kormánya és az egyház közötti érintkezésnek a felsorolt hatáskörben közege. (Dr. Kolozsváry S. egyházjoga 1877. 88, 94, 95, 176. §.)

Az erdélyi viszonyokból bizonyosan indokolható ezen állandó igazgatótanácsnak felállítása ; de hogy itt a másik 4 egyházkerületben, ha egyházkerületi közgyűlések tartatnak, püspöki és főgondnoki hivatalok léteznek, az ilyen igazgatótanácsok feleslegesek, azt is könnyen lehetne indokolni. — Bizonyosan Erdélyben is ha kellőleg szabályoztatik az egyházmegyéek, a kerület, a püspöki és főgondnoki hivatalok hatásköre, szintén feleslegessé válik az. A mi nagyon kívánatos és óhajtható.

Az 5. §. az egyes gyülekezet vagy egyházközség fogalmát igyekszik adni. (L. Dózsa E. és Dr. Kolozsváry S. egyházjogát.)

6. §. az egyházközségek különböző neveit sorolja el. — Az erdélyi egyházkerületben, még a következő megkülönböz-

arra magukat szabályszerű díjlevél kiállításával által elkötelezték. — Nem vesztik el anyaegyházi minőségüket azon egyházak sem, melyek a felsőbb egyházi hatóság, az egyházkerület engedélye mellett, — önálló felekezeti iskolát nem tartanak fen, de az ugynevezett községi iskolákban a vallásnevelésről gondoskodnak; tehát a tanítás és nevelésügy terén a tőlök telhető áldozatokat meghozzák; nemkülönben azon kisebb egyházak sem, melyekben az anyagi szükség és korlátoltság miatt, önálló tanítói hivatal fenntartható nem lévén: a lelkesi és tanítói hivatal egyetemesen van;

b) leányegyházak vagy gyülekezetek; melyekben a hivesek csekély száma, szegénység vagy más fontos okok

tételekkel találkozunk: első, másod és harmad osztályu egyházak, tekintettel azon javadalom vagy fizetés nagyságára, a melyvel az egyházközségek lelképásztorai ellátva vannak. Továbbá vannak ugynevezett püspöki vizsgálat alatt álló egyházak. — Ugyanis azon egyházak, melyekben időnként püspökök laktak, mint püspöki székhelyek az illető esperest és egyházmegye felügyelete alul kivétetvén, közvetlenül az ott lakott püspök felügyelete, vizsgálata és kormányzása alá helyeztetek és önálló szervezetet nyertek. Ez önállóságot azon egyházközségek, a püspök halála vagy más helyre költözés után is megtartották mind e mai napig, úgy hogy ezen az egyházkerület különböző részeiben fekvő egyházaknak az időnkénti püspök egyszersmind ugyszólva esperestje is. Jelenleg 9 püspöki egyház létezik, — Czelba van már véve ezen egyházaknak az egyházmegyékbe bekebelezése, a mi nagyon természetes és óhajtott is. (Lásd Dr. Kolozsváry S. egyházjogát) Van még az erdélyi kerületben ezen megkülönböztetés is: nagyobb és kisebb egyházközségek; a nagyobb egyházközségek gyűlései a képviseleti rendszer alapján alakítandók, míg ellenkezőleg a kisebb egyházközségekben a képviseleti rendszer nincs behozva.

Nézetem szerint anyaegyháznak szoros értelemben csak az oly gyülekezet ismerhető el, mely önálló felekezeti népiskolát is tart fenn; a felekezeti népiskolák fenntartása tehát a gyülekezetek elengedhetlen kötelessége. Ennélfogva csak rendkívüli viszonyok és körülmények között tartanám megengedhetőnek, (a feltételek és módok majd az iskolaügy tárgyalásakor érinteni fognak) hogy a felekezeti iskola megszüntessék és községivé alakíttassék át. Erre nagy figyelmet kell fordítani az alkotmányozó zsinatnak, mert aggasztó jelenségek tűnnek fel e téren; a nagy-enyedi Egyházi és iskolai szemle folyó évi 7-ik számában egész a fájdalom hangján iratik le: „hogy népes és tekintélyes protestáns egyházközségek kezdik tömegesen s mondhatni egész tüntetéssel feladni s megszüntetni iskoláikat. Legalább szélben fenyegetődznek vele.“ Bizony az erdélyi e. kerületben tekintélyes számmal vannak már a községi iskolák. (Marosvásárhelyt, Kolozsvárt stb.)

Az elpusztult vagy desolált egyházak, az erdélyi kerületben vannak legnagyobb számmal, hanem közölök már igen sok mint leányegyház affiliáltatott egyik vagy másik anyaegyházhoz; s ezen desolált egyházak vagyonára nézve általános elv gyanánt mondatott ki, hogy az egyes egyházak fekvő és fellelhető javaiból alakult tőkék, mindenütt sértetlenül épségben fenntartandók s csakis az esedékes kamat fordítható ideiglenesen az egyházkerületi gyűlés által kijelölt sürgős egyházi szükségek

miatt, külön lelkesi hivatal nem létezhetvén: mindég valamely közeleső anyaegyházhoz vannak csatolva;

c) elpusztult — desolált — egyházak, hivesek nélkül, nevelők a fekvő vagyonmaradványok által fenntartva.

7. §. A leányegyháznak anyaegyházzá alakulása, vagy más anyaegyházhoz csatoltatása; nemkülönben az anyaegyháznak leányosítása vagy egészen új anya- vagy leányegyház alakulása ügyében, az illető egyháztagok beleegyezése, illetőleg kérelmére, az egyházmegyei közgyűlés nézetének és a kérelem mellett vagy annak ellene szóló indokoknak fölterjesztése után, döntőleg határozni, és intézkedni: az e. kerületi közgyűlés hatása és jogkörébe tartozik.

8. §. Az egyes gyülekezeteknek vagy egyházközségekre fedezésére. Lehetőleg szem előtt tartandó lévén, hogy a folyó kamatokból is a mennyi lehetséges, évenként csatoltassék az eredeti tőkékhez oly czélból, hogy ezeknek hosszabb időn keresztül létrejövendő felszaporítása által lehetővé váljék az időskorán, egyes fontos helyeken fekvő desolált egyházaknak ujra alapítása és felvirágoztatása.

8. 9. §. Az egyes egyházak önkormányzatára nézve tehát két organum léteznék, u. m. a képviseleti nagy gyűlés és az egyháztanács. — Hogy miért nem tartom az egyháztanácsot egymagában elegendőnek, úgy hiszem arról a jog- és hatáskört meghatározó §§-ok elég tájékozást nyújthatnak, — minél nagyobb érdekeltséget óhajtanék ezáltal előidézni az egyházi ügyek intézésénél. Így látjuk ezt a külföldi legjelentékenyebb egyházszervezetekben; például a porosz államokban §, 28 Die Stärke der Gemeindevertretung beträgt das Dreifache der normalen Zahl der Ältesten, ez a népképviselet azonban csak az 500 lelket haladó egyházközségekben van életbeléptetve. — A westphaliai és rajna-vidéki tartományokban:

200—500 lélekkel bíró egyházközségben 16 képviselő.

500—1000 „ „ „ 20 „

1000—2000 „ „ „ 24 „

2000—5000 „ „ „ 40 „

5000-en felül „ „ „ 60 „

A bádeni nagy herczegségben:

80—100 szavazatképes egyháztagot számláló községben: 20; 100-on felül 24 és azután minden 50 szavazatképes egyháztag után 2 képviselő számíttatik.

Az összes szám a 80-at nem haladhatja túl.

Schleswig Holsteinban 12-nél kevesebb és 30-nál több nem lehet.

A württembergi királyságban 2-szer oly nagy számmal választatnak mint az egyháztanácsosok.

Az erdélyi evang. atyafiaknál:

300—500 lélekszámig 36 képviselő,

500—1000 „ 48 „

1000—1500 „ 60 „

1500—2500 „ 72 „

2500—3500 „ 100 képviselő,

3500—5000 „ 120 „

5000-en felül 140 „

ezen felül nem emelkedik.

Az erdélyi ref. egyházkerületben eddig következő szabályzat állott fen:

a 200 vagy ennél kevesebb béradó gazdát számláló egy-

geknek joguk- és szabadságukban áll, egyházi ügyeiket az alább elsorolt és meghatározott törvények korlátai között önállóan intézni és szabályozni.

Ezen egyházi önkormányzat és igazgatás történi:

- A) a képviseleti nagy gyűlés,
B) és az egyháztanács által.

A) Képviseleti nagy gyűlés.

9. §. A képviseleti nagy gyűlést alkotja 500 lélekszámot nem haladó kisebb gyülekezetben minden teljes koru, a választhatóság kellekeivel biró férfi egyháztag; a népesebb egyházakban az egyháztanácsosokra meghatározott szám, még kétszeresen vétetik; az egyháztanácsosok természetsszerűleg tagjai lévén ezen gyűlésnek.

10. §. A képviseleti nagy gyűlés, az egyháztanács elhatározása folytán, az alább elsorolandó ügyekben hivatik össze, egyszer azonban minden évben megtartandó. — A helyi viszonyok szerint szokásban levő meghívási eljárás kivül, köteles a lelkész azt megelőzőleg legalább 8 nappal a vasárnapi isteni tisztelet alkalmával, a gyülekezetnek tudomására hozni; s kívánatos, hogy a templomban tartassék meg.

11. §. A gyűlés az egész gyülekezet alkalmsszerű éneklésével és könyörgésével kezdetik meg és záratik be.

12. §. A gyűlés elnöke a lelkész és főgondnok, a jegyzői tisztet az egyháztanács jegyzője teljesíti. Ezen gyűlés mindig nyilvános.

13. §. Hatásköre és tanácskozása tárgyai :

házakban minden szavazattal birható községi tag meghivatik az ekklézsia gyűlésébe s ott nemcsak tanácskozhatik, hanem döntő szavazattal is bir; de a 200-nál több kepezetű gazdát számláló népesebb egyházakban behozandó a képviseleti rendszer még pedig olyformán, miszerint tizedenkint, negyedenkint, vagy más a gyakorlatban levő helységrészlet szerint, az ezek egyházi felügyelőinek, elnökeinek elnöklete alatt, bizonyos számn képviselők választatnak; azon elvet tartván szem előtt, hogy legalább kétannyi képviselő választassék, mint a hány tagból a prezbitérium áll, vagy legfeljebb 4 annyi; ezek teszik aztán az ekklézsia gyűlést is s ennek minden teendői, jogai és kötelességei a képviseleti testületre szállanak. (Dr. Kolozsváry S. e. jog.)

Ezen népképviselet szintén életbe van léptetve az osztrák örökös tartományokban létező protestáns atyafiak egyházszervezetében is oly modorban, a mint azt az 1856-ban a kormány által kibocsátott törvényterv indítványozta és az 1859. évi pátens megállapította.

A schweizeri kantonok egyházszervezetében az egyházközségi gyűlések szintén életbe vannak léptetve, még pedig teljes mérvben; amennyiben azokban a gyülekezetnek minden választóképes tagja részt vehet, p. o. a berni kantonban az egyházközségi gyűlés tagjai mindazon választóképes ref. polgárok, akik az egyházközségi tanács előtt nyilván és formasszerint ki nem jelentették, hogy ők az egyházközséghez tartozni nem

a) lelkész és helyi főgondnok vagy kisebb gyülekezetekben a gondnok választás;

b) az egyház fekvő birtokai feletti rendelkezés, t. i. egyházi vagyon eladása, terhelése, nagyobbsszerű vásárlás, oly költségesebb építkezési ügyek, melyekre a kiadás újabb teher vagy adó kivetésével eszközölhető; általában a nagyobb egyházi adó kivetésügye;

c) az egyháztanács nevében a gyülekezet legközelebbi év alatti egyházi állapotáról, a vallásosság és közerkölciség előhaladásáról vagy hanyatlásáról, ennek okairól szóló jelentés;

d) az iskolák és közművelődés állapotáról való jelentés;

e) az anyagi állapotokat feltüntető jelentés; tehát az egyházi számadások főbb pontjai, főleg nagyobb gyülekezeteknél, vagy kinyomatva kiosztatnak, vagy a templom tornáczában közmegetekintetés végett kifüggesztetnek.

14. §. Ezen képviseleti testület határozatai érvényesek, ha a kihirdetés szabályszerűleg megtörtént — bármennyi számban jelentek is meg a tagok.

15. §. Azon határozatok érvényére, melyek egyházi fekvő birtok eladása vagy vétele ügyében hozattak, a felsőbb egyházi hatóságok t. i. az egyházmegye és kerület beegyezése, illetőleg engedélye szükségeltetik.

16. §. A gyűlésről vezetett jegyzőkönyv, az egyházlátogató küldöttségnek mindig bemutatatik s az tudomásul veszi; vagy ha megjegyzései, észrevételei vannak arra, azokat a jegyzőkönyvvel együtt az egyházmegyére terjeszti fel.

akarnak. Ezen gyűlés körébe tartozik: az egyházközségi tanács tagjainak, a zsinati követeknek s a lelkészeknek választása; végre a gazdasági ügyekben való intézkedés. (Magyar protest. egyházi és iskolai Figyelmező 1876. évi folyamban.)

Ezen nagy gyűlés hatáskörébe tartozik a 13. §. szerint a lelkészválasztás is, a melyre vonatkozó eljárási szabályzat majd a Kánonokban adatik elő. Az erdélyi ref. egyházkerületben szinte ezen gyűlést illeti az egyházfiakon kivül minden más egyházi hivatalnokok megválasztása, azok számoltatása stb.

Helyes és czélszerű eljárás volna, ha a lelképásztorok ezen nagy gyűlést felhasználnák arra is, hogy jelentéseikben megemlitenék az egyházkerület s az egész magyar prot. egyház sőt a külföldi jelesebb prot. egyházak azon történeteit is, melyek az Istenországának e földön terjedését és virágzását tetemesen előmozdították vagy gátolták; továbbá a gyülekezet elhunyt nagyobb jöltevőiről is kegyeletesen megemlékezhetnének, azokra vonatkozó emlékbeszédek tartatnának stb. (Révész I. Vélemény a magyar prot. egyházalkotmány főpontjai felett. 68. lap.)

(Folyt. köv.)

Tóth Sámuel.

Tanítók emlékirata a zsinathoz.

Ismertetése a belsősomogyi helv. hitv. egyházmegyei VI. népiskolai kör tanítói nevében a Főtisztelendő és Nagyméltóságú helv. hitv. zsinatra beadott Emlékiratnak. *)

Ha az én régi óhajom szerint valahára összeül a magyarországi helvét hitvallású öt egyházkerület képviselőit magában foglaló zsinat, annak a tanügyet s a tanítók és tanárok személyes viszonyait is szerves törvények által körülírni, meghatározni, szabályozni kell. Ha az összeülendő zsinat bármi okból is mellőzné a tanügyet s az ezzel összefüggésben levő személyi dolgokat törvényhozásilag rendezni, csekély véleményem szerint nagyon hiányos munkát végezne, ha vétene az egyház jól felfogott érdekei ellen, melyeknek az iskola nem kevésbé előmozdítója, mint a templom, melyeket a tanítók és tanárok ép úgy szívükön viselnek és tartoznak viselni, mint épen a lelkészek. De én a legjobb meggyőződéssel viseltetem egyházunk magas műveltségű vezérférfiai iránt s hiszem, hogy a jövő zsinaton a tanügy kiváló gondoskodásuk tárgyát teendi. — Mint-hogy pedig a tanügyi téren tekintetbe jöhető tárgyi és személyi ügyeket a különböző foku iskolák szakférfiai legjobban tartoznak ismerni, leginkább érzik a hiányokat és bajokat, melyeknek orvoslását óhajtják, sőt leginkább kell ismerniök a különböző hiányok és bajok megszüntetésére szolgáló eszközöket is, annál fogva helyén van, hogy a szakemberek nyilatkozzanak, sőt kötelességök is, hogy megjelöljék úgy a hiányokat és bajokat, mint az ezek orvoslását vezető módokat és eszközöket is. Ily szempontból részemről igen helyeslem és ödvözlöm a b. somogyi egyházmegyei VI. népiskolai kör tanítói együletének eljárását, mely szerint a népiskolai tanügyre s illetőleg a tanítói testület személyi ügyeire vonatkozó nézeteiket Emlékiratukban kifejezve a zsinat elébe kívánják terjeszteni. Egyszersmind alkalmat veszek magamnak ezen „Emlékirat“ némely tételeit közelebbről is megismertetni s észrevételeimmal kísélni.

A csak 12 lapra terjedő emlékiratban mindjárt elől nem a leghelyesebb logikai rendben a néptanítóknak 3 szempont alá foglalt sérelmeik adatnak elő, melyeknek következményei gyanánt 14 pontban jelölik meg az emlékirat szerzői azon kívánalmakat, melyeknek törvénynyé emeltetését kérik a nagyméltóságú és főtisztelendő zsinattól.

Lássuk először is az általános szempontokat.

Először is a tanítók roppant elfoglaltatásáról panaszkodnak az emlékirat szerzői. Elmondják, hogy ujabban a rajztanítás, testgyakorlat, alkotmánytan, mértan, fakertészet, s házi ipar tanítása s az ismétlő iskolások oktatása vétetett fel a tanítók munkakörébe s az osztályok száma hatra emeltetett. E miatt daczára, hogy 30—35 órán át tanítanak, az olvasás-, írás-, számolásra és vallásra hetenkint alig jut több egy-egy óránál.

S ezen túlterheltesen úgy akar a tanítói egylet segíteni, hogy mint alább látandjuk, a vallás tanítását egészen a lelkészre kívánja bízni. Kétségen kívül áll, hogy a népiskolai tanítók, főleg olyan egyházakban hol az egyetlen tanító még

*) A füzetke czime: „Emlékirat a ft. s nm. helv. hitv. zsinatra a helv. hitv. felekezeti tanítók helyzetének javítása érdekében.“ Pécselt nyomtatott, 1878. 8c. 13 l. Kelt az emlékirat Csokonyán 1878. jan. 2. Aláírták miut megbizottak Héjas Dániel rinya-ujlaki praeorans tanító; Molnár István rinya-szentkirályi praeorans tanító; Szalóky Dániel csokonyai tanító; Vecsei Sándor visontai tanító. A tárgy nagy figyelmet s gondos megoldást követel, a vallástanítás kérdésénél az egyház életelve forog szóban. Szerk.

kántori tisztet is kénytelen teljesíteni, teendőkkel nagyon elvannak halmozva, de az is kétségtelen, hogy a mértan, és rajz nem kötelezett tantárgyak, s annál fogva, ha a tanítók túlterheltesen segíteni kívánnak az emlékirat szerkesztői, akkor ezen tantárgyakat s ne a vallás tanítását rázzák le nyakukról. A mi pedig a házi ipar tanítását illeti, részemről ezt sem kivihetőnek sem kívánatosnak nem tartom az alsóbb népiskolákban. De hiában, ma már a népiskolát műhelylyé is kell változtatni, a népiskolának a nemzet minden sebére írt kell hozni, a népoktatásnak valódi paracaeának kell lenni. Az írás, olvasás, számolás és vallásos képzés rovására az ipar oktatást nem szabad a népiskolára ráerőszakolni, — nem szabad e miatt a népiskola rendes és mellőzhetetlen tantárgyait elhanyagolni. Különben a divat-kórságnak, az ezerféle kapkodásnak szomorú következményei el nem maradnak. A házi ipar művelését én is óhajtom, de evégett részint az egyes vidékek körülményének megfelelő szakiskolák állítandók, részint a felsőbb népiskolák és polgári iskolákkal csatolandók össze háziiparoktatására szánt tanfolyamok. Mindezt nem elfogultságból, nem ósdiságból, hanem a népnevelés jól felfogott érdeke megóvásaért mondom.

Másodszor a tanítók jogi helyzetére vonatkozólag több valóban alapos és fontos sérelmeket adnak elő az emlékirat szerkesztői, s kívánják azoknak orvoslását. Ezen sérelmekhez s illetőleg ezekhez orvoslásért ajánlt módokhoz majd ott fogok röviden szólani, hol azok részletesen, pontokba foglalva felsoroltnak.

Harmadszor a tanítók anyagi helyzetének nyomasztó voltát panaszkodják. E tekintetben talán senki sincs, a ki velők egyet ne értene s ne óhajtana és kívánná az annyira megterhelt s oly fontos szolgálatokat teljesítő tanítók sorsának javítását s fizetésöknek pontos s oly czélszerűbb módon való beszolgáltatását, miszerint jövőre mindazon kellemetlenségektől megkíméltesse, milyeneket a jelenleg még legtöbb helyen divatozó fizetésmódok mellett szenvedniök kell.

Mielőtt részletesen felsorolnák az emlékirat készítői azon kívánalmakat, melyeket törvényben szeretnének kimondatni, a tanítóknak és lelkészeknek egymáshoz való jelenlegi viszonyát, s ebből származó kellemetlenségeiket rajzolják, s egyszersmind ama viszony miként leendő szabályozására mondják el véleményüket. Az idevonatkozólag felhozott sérelmek egy része különösen a dunántúli egyházkerületben van divatban, például hogy a tanító milyen ruhában tartozik papjához menni, s hogy a tanítónak a bibliából s postillás könyvből egyes részeket a pulpitos mellől a kathedrán kívül szabad és lehet felolvasni, stb. más része azonban létezik országszerte; noha szerintem nem mind sérelmek azok, a melyek ilyenekül adatnak elő. Ama specifice dunántúli szokások némelyike szerintem is elhagyandó, mint például ha a tanító méltónak találta arra, hogy a templomban bibliát s postillás könyvet olvasson és prédikáljon, nem látom át, miért tiltassék meg nekik a kathedrába menetel, nem értem azt sem, hogy amaz elvet „választott nemzetség, királyi papság és szent nép vagytok“, miért kell épen a tanítókkal szemben megtagadni, s épen a kathedrát illetőleg. A mi a ruha kérdését illeti, megvallom, nem ismerem a hatályba levő statutumot, de akármilyen legyen az, nem nagy fontosságot tulajdonítok neki. Abból pedig, hogy a tanító a lelkész engedelmével egy napot is el ne mulasztson, sérelmet alkotni nem lehet. A jó rend kívánja azt. Hiszen ott, hol igazgató tanító van akár a hazában akár külföldön, annak tudta nélkül nem egy napot,

de egy órát sem szabad előleges vagy utólagos bejelentés nélkül elmulasztani. S ezen jó rend kívánta intézkedésben sérelmet még egy tanító sem talált, — vagy csak akkor volna benne sérelem, ha a bejelentés vagy engedélykérés a lelkésznel történik? Ezen félig-meddig létező részben pedig képzelt sérelmek előadása után óhajtásképen az mondatik: „A lelkészhez való viszonyában is ne legyen a tanító szolgálai alárendeltségre kárható. Állapíttassék meg e viszony a kölcsönösség, az iskolai nevelés s a tanítói tekintély és önállóság követelménye szerinti oly módon, hogy a tanító a hivatalban a lelkésznek igazi szolgálatára legyen s ne alatta, hanem — mint a hivataláért egyedül felelős egyén — mellette működjék.“

Az idézett sorokból azt lehetne következtetni, hogy a dunántúli h. hitv. egyházkerület tanítói szolgálai alárendeltségben vannak, noha azon öntudatos hang, mely az egész Emlékiraton keresztülvonúl, ama szolgálai alárendeltséget nem igazolja. Csak önérzetes emberek beszélhetnek úgy, mint az emlékirat készítői, az önérzet pedig nem a rabszolgaság gyümölcse; a rabszolgaság csak sohajt és panaszt emel. Bár meggyőződésem szerint épen a felhozott panaszok nem igazolják a dunántúli tanítók rabszolgaságát, mindazáltal megengedem, sőt tudom, hogy egyes hatalmas lelkészek a tanítók irányában feltűnően lealázó módon járnak s jártak el; tudom, hogy néhol a lelkész gazdatisztjének, rendelkezése alatt álló egyénnek tartja és tartotta a tanítókat, vagy épen oly teendővel bizta meg őket, melyek méltán sérthették még a távoli kartársakat is, de valami rendszer rabszolgaságáról a tanítóknak még eddig tudomásom nincs. Azonban amaz egyes esetek is hathatósan sürgetik az egyházi főhatóságokat, hogy a tanítók jogviszonyát a lelkészekkel szemben szigorúan körvonalozzák, mindenik hatáskörét pontosan és részletesen meghatározzák. Azonban megvallom, hogy sem lehetők, sem kívánatosnak nem tartom, hogy a lelkészek az iskolák feletti felügyelettől elmozdítottassanak, a tanítókkal mindenben egyenlő ranguakká tétessenek. Hogy tényleg a lelkész, hivatalánál fogva született felügyelője egyházközsége iskoláinak, a tanító urak előtt nem kedves dolog. De kérdem, miért nem tűrhetik épen egyházközségi tanítók az egyházközség született elnökének, a lelkésznek felügyeletét? Szerintem felekezeti tanítónak nem szabad ex principio idegenkedéssel viseltetni a lelkészek iránt, különben nem építeni, de rombolni fog az egyház kertében. A tanító eddig is, ezután is maga felelős hivataláért, valamint a lelkész is a maga hivataláért; de ebből nem következik, hogy akár egyik, akár másik független legyen. A tanítónak okvetlenül függenie kell első sorban egyháztól, egyháza prezbitériumától. Ez pedig maga teljében a felügyeletet nem gyakorolhatván, azt senkire sem bízhatja inkább mint lelkészére, ki az egyháznak született elnöke, s ki még a legműveletlenebb egyházközségben és mindenben tudományosan képezett egyén, — de továbbá az egyházi főbb hatóságok iskolaügyi rendeleteiket a lelkészek által szokták és fogják az idők végeig végrehajtani, ezek által közvetítik a felügyeletet, melynek gyakorlásaért aztán ők a felelősek. A lelkészek ezen felügyeletért tehát és nem a tanítói hivatalért felelősek most is. Az ezért való felelősség terhét pedig szívesen engedik a tanítók vállain nyugodni. — De tegyük fel, hogy a zsinat az iskolákat s a tanítókat való felügyelet tisztét jövőben nem bízna a lelkészekre, vajjon lehetséges-e, gondolható-e hogy azokat minden törvényes és pedig épen helyi felügyelet nélkül hagyná. Megvallom, hogy egy magas törvényhozó testületről ilyesmit feltenni sem merek. Lesz tehát, kell lenni az iskolák felett helyi

felügyeletnek. Városokban s oly helyeken, hol művelt s a tanúgyhöz értő férfiak laknak, a felügyelettel ilyenek bizathatnának meg s az ilyenek a lelkészi felügyeletet czélszerűleg helyettesíthetnék; de száz meg száz egyházközségünkben csupán egyszerű jámbor földmivesek laknak, felügyelőket is tehát csak ezek közül lehetne választani. Vajon nem lealázóbb-e a tanítókra nézve ilyenektől függeni, ilyenek netaláni rendreutasításait tűrni, szenvedni? Vagy azt hiszik, hogy az ilyenek jobban értenek a tanúgyhöz s tapintatosabbak, gyöngédebbek lesznek a tanítók iránt mint a lelkészek? Uraim! nem a lelkészi felügyelet lerázására, hanem annak szabályozásért kell tehát törekedni, és pedig oly módon, hogy a mellett a tanító tekintélye, személyes méltósága fenmaradhasson, sérelmet ne szenvedjen. Nem kell a lelkészi felügyelet s így a lelkészek iránt elfogultsággal, idegenkedéssel viseltetni, sőt igyekezni kell a lelkészek érdekességét a tanúgy iránt ébren tartani, fokozni, barátságokat megnyerni és kiérdemelni. Mert a tanítóknak épen a tanúgy érdekében mindenekfelett a lelkészek támogatására van szükségök, kik társadalmilag nagyobb tekintélyök s befolyásuk által nagyon sokat kivihetnek vagy megakadályozhatnak. — Ennyit az emlékirat általánosabb részéről, vagy az emlékirat szavai szerint az általános megjegyzésről, s most áttérek ama 14 pont rövid ismertetésére, melyeknek törvényekké emeltetését kérik.

1. Kivánalom. Az anyaegyházakban a mindennapi iskolások hittani és konfirmációi oktatását, az ismétlő iskolásoknál pedig minden vallási tantárgy tanítását ezentul a lelkész teljesítse.

Minden felekezet, tehát a helvét hitvallásuak felekezete is eleitől fogva azért tartotta fenn a népiskolákat, hogy ezek az apák vallásának, szellemének ápolói, veteményes kertjei legyenek. Mihelyt különösen a mi egyházunk e czélt nem látja elérhetőnek a népiskolák által, meggyőződésem szerint azonnal megszűnik azok fenmaradásáért küzdeni, fáradni, azokért áldozni. De még ma az egyház ellenkező nézetben van; még ma azon meggyőződés uralkodik egyházunk jobbainál, hogy a népiskolák a hozzájuk kötött várakozásnak a vallásos nevelés tekintetében is megfeleljenek; s bizonyáramindaddig megfelelnek, míg tanítóink között nagy számmal találtnak igazi vallásos lelkületű, egyházunk vallását értő s azért melegen lelkesedő egyének. S ha áll az, hogy az egyház kiválóan vallásos érdekből tartja fenn a népiskolákat, akkor a néptanítókra nem lehet nagyobb megtiszteltetés, mint az, ha az egyház a vallásnak tanítását rájuk bizza. Szomorú dolog lesz az, mikor az egyház a vallás tanítását a lelkészekre ruházza át; ez aztán azt fogja jelenteni, hogy a tanítók iránti bizalma és becsülése megcsökkent, s ekkor talán a felekezeti népiskola halálos órája is ütött. Ezt akarják-e a tanító urak?

Felekezeti iskolában a vallást is a tanítónak kell tanítani neveléstani okoknál fogva is. Minden felekezeti iskola egy határozott vallás erkölcsi célra törekszik, kell, hogy törekedjék, különben határozottan vallásos és jellemes embereket nem nevelhet. Ámde akkor szükséges, hogy a népiskolában a vallásos és erkölcsi képzés tekintetében is egy és ugyanazon szellem uralkodjék. Nem állítom, hogy ezen egységes szellem absolute kizárva van az oly népiskolából, melyben a vallást nem a tanító tanítja, de megvan a lehetősége annak is, hogy amaz egységes szellem megzavartassék; csaknem bizonyos pedig, hogy a lelkész és tanító egyes részletekben eltér-

hetnek egymástól, s ezáltal zavart, homályt idézhetnek fel a gyenge gyermeki lélekben. S ez áll, ez maga elégséges ok arra, hogy a népiskolában a vallásoktatást ezentúl is a tanító teljesítse.

A népiskola nemcsak tanító, de nevelő intézet is, a tanító is tehát egy személyben tanító és nevelő tartozik lenni, azaz, nemcsak oktat, nemcsak képzetekhez, fogalmakhoz juttat, s ezek szabályos nyelvi kifejezésére képesít, hanem az akaratot, fejti, jobbitja, az érzelmeket nemesíti. De hol talál a tanító oly magasztosabb tárgyakat a nemesebb érzelmelek felkeltésére, hol talál oly fenséges alakokat oly dicső erénypéldákat az akarat képzésére lelkesítésére és megnemesítésére mint épen a keresztény vallásban, specifice a bibliában. És miért akarná magát a tanító megfosztani a kedély és jellemképzés eme páratlan, eme pótolhatatlan eszközétől? Mert egy dologtól szabadulni kíván. Én úgy hiszem, hogy a ki igazán nevelni akar, annak a nevelés épen a vallásoktatás által van megkönnyítve; sőt kimondom bátran és őszintén, hogy vallás nélkül igazán nevelni nem lehet. Jól tudom ugyan, hogy némely tudós fők állítása szerint az erkölcs és vallás egymástól függetlenek, és így erkölcsösen lehet nevelni a vallásra való minden vonatkozás nélkül is; de meggyőződés szerint, melyet ha kell okadatolni is fogok, az erkölcs és vallás szoros benső viszonyban állanak, s a valódi tiszta erkölcsiség csak vallásos elveken és meggyőződésen alapszik.

„Azon történeti igazságot sem szabad feledni, hogy az erkölcsiség mindenkor a vallásossággal együtt lép fel s hogy a kitünő értelemben erkölcsösöknek nevezhető személyeknél sohasem a tisztán elvont erkölcsiséget, hanem annak vallásos alakját a kegyességet találjuk.“ Miért akarnók hát helv. hitv. keresztyének a vallást és erkölcsiséget egymástól elválasztani, a vallásos és erkölcsi nevelést elkülöníteni. Mi oly népiskolát akarunk, „mely egy oly egységes vallás-erkölcsi eszmény után törekszik, melynek a többi tanágak is alárendelve vannak.“ Vagy más szókkal a mi népiskolánknak „oly nevelő intézetnek kell lenni, mely egységes, a részletekig világosan és határozottan kifejezett vallás-erkölcsi eszménykép után törekszik, és a vallásbeli indifferentizmus s a vallási dolgokban bármily alakban jelentkező homály és tudatlanság ellen küzdeni van hivatva. Az ily intézetben a vallás a növendék jövő életére nézve erényre buzdító, a test és lélek szenvedései közben vigasztaló lesz, — „az Isten eszméje“ az egész szellemi életnek köz- és súlypontja lenni, az elméletnek és gyakorlatnak legmélyebb alapját képezni tartozik, általa kell az akaratnak kormányoztatni. A keresztyén felekezeti iskola a Krisztusban látja a személyiség eredményét, melyhez az mindinkább közeledni törekszik s a melyet annak szellemében minél nagyobb világosságban kifejteni igyekszik.“

Vajjon e cél elérhető lesz-e oly népiskolában, hol a vallásos-erkölcsi képzés megosztva a tanító és lelkész feladata leszen? Vagy a tanító urak mit sem törődnek, nem akarnak törődni a magas czéllal? Ők talán csak tanítani akarnak? De hiszen akkor nem sokban fognak különbözni felekezeti népiskoláink a községi népiskoláktól s akkor azokat talán be is zárhatjuk. Nem tehetni fel az emlékirat készítőiről, hogy a legtisztábban ne ismernék egyházunk azon célját, melyért épen a népiskolákat fentartja, nem tehetem fel, hogy eme magasztos cél elérésére ne nyujtanának a legszivesebben segédkezet az egyháznak, nem hibetem, hogy a felekezeti iskolában a vallást minden más tanágnak alárendelni akarnák, holott inkább annak minden tanág alárendelendő. — És itt melleleg legyen szabad a ft. egyházkerületi hatóságoknak mély tisztelettel ajánlani, hogy tanítóképző intézeteikbön a növendékek vallásos ok-

tatását és nevelését különös gondjaik közzé sorozzák, hogy egykor azokból hitbuzgó, az egyház ügyeit és érdekeit melegen szívéükön viselő tanítók legyenek.

(Vége köv.)

Joó István.

Nézetek a prédikálás körül.

Engedelmet kérek a t. olvasó közönségtől, ha a jelen napjainkban szőnyegen fekvő „Ki prédikáljon?“-féle kérdéshez, s azon kérdéssel kapcsolatban lévő eszmékhez néhány szóval járulni én is megpróbálom; és engedelmet kérek, hogyha előre is kijelentem, miszerint az én véleményem, némelyekétől eltérő leend. — mert:

Hogy a majdan összeülő nemzeti zsinat, — melynek főfeladata lesz egyházunk országos szervezetét megállapítani, — megfogja határozni a lelkészeknek és iskolatanítóknak, mint egymástól elválhatatlan egyházi hivatalnokoknak egymáshoz viszonyát, körvonalozni fogja mindegyiknek saját hivatalát, ki fogja szabni külön-külön mindegyiknek kötelességeit ezt hiszem, sőt előre tudom: de hogy a tanítókat a prédikálástól mindenütt és mindenkorra eltiltsa azt nem hiszem, azért nem pedig, mert ezen intézkedés kivihetlensége felől megvagyok győződve: ha ne ha azon egy esetben, mit a Prot. Egyh. és Isk. lap 8-ik számában Julius ajánl, hogy t. i. a lelkészek akadályoztatása esetén, aljon az Isteui tisztelet egyszerű imából és biblia olvasásból, mit a tanító teljesít a maga szokott helyén. Ámde ugyancsak Julius akarja, — bár más szempontból; de a mit ide méginkább kell alkalmaznunk, — hogy t. i. „a hivek kegyeletes óhaja legyen a döntő hatalom“, mert nem tudom ki hogy ítél; de nekem visszásan tűnnék fel, és talán másoknak is, ha midőn a papi külső viseletet illetőleg a nép óhaját megkérdezzük; ugyanakkor ugyanannak, a situálék körül nyilvánuló, s kánon által is érvényesített százados kívánatát számba se vennék. Kérdezzük meg már a hivek kegyeletes óhaját, én fogadom, hogy ezeknek, ha nem egész zöme, de legalább is kilencz tizedrésze a prédikálás mellett fog nyilatkozni, s ünnep és vasárnapokon, az egyszerű imával s biblia olvasással — ez utóbbit a maga házánál maga is elvégezhetvén — nem fog megelégedni „szívre a kézzel uraim“, én is azt mondom.

E mellett én az imádkozást éppen oly szent cselekvénynek tartom mint a prédikálást, sőt még szentebbnek, mert az imádkozás nem egyéb, mint az Isteunel való társalkodás, a prédikálás pedig csakis emberek közt való beszélgetés, és ha már ama nagyobbbat a tanítóknak megengedjük: miért ne engedhetnék meg eme kissebbet is! én megvallom, hogy egyszerű okát nem látom, mert ha a tanító prédikálása által profanáltatnék a szószék; éppen úgy profanáltatnék a szent ima, a tanító által nem illetékes helyen, hanem a korból a pulpitus mellől s eshetőleg pajkos gyermekek taszigálódása közt felmondva; s melyik lenne aztán a nagyobb bűn, a szószéknél, vagy pedig a szent imánál profanáltatása?! bátorkodom kérdeni.

Azon feltevés pedig, hogy a tanítók mindegyike predikatio készítésére nem képes, előttem nem döntő érv, mert az Istenhez bocsátandó valódi ima készítésére még kevésbé lehet képes, s ha van nyomtatott alkalmi imádság: van nyomtatott alkalmi predikatio is, s ha azt elő lehet venni, ezt is lehet.

Azon egy pár adoma, mely az említett lapban a fürdőben időző papról, és a saját művével kérkedő rektorról felhoztatik,

— még ha valósággal megtörtént volna is, — a tanítók és diákok predikálás irányába, én szerintem még nem casus belli; még kevésbé pedig azon Debreczenben divatozó régi szokás, miszerint nagy vásárok alkalmával, a lelkészek helyett ifju theologusok szolgálnak, mert ezen eljárásnak igen egyszerű oka van, nevezetesen: tudjuk, hogy a Tiszántúli Egyházkerület a maga nagy gyűléseit mindig Debreczenben, és mindig az országos vásárok alkalmával tartja. Ekkor tehát megjelennek itt 13 egyházmegyének az esperesei, segédgondnokai s képviselői, hozván magokkal a munkák temérdek halmazát, megjelen a superintendentiabeli ügyes-bajos lelkészek, tanítók, s perlekedő egyháztagok, kérelmezők s folyamodók serege; s a debreczeni lelkészek mindnyájan egyik másik superintendentialis hivatalnak lévén személyesítői; egyik másik Bizottmánynak s Választmánynak lévén tagjai: gyűlésen kívül is, nincs a napnak olyan órája, a melyen kihallgatásokat tartani, tanácsokat, felvilágosításokat osztani, utasításokat adni, többenmü rendeleteket s megbízásokat fogadniok, számadásokat s egyébféle irományokat vizsgálgatniok ne kellene; és lehetséges e már kérem, mindezen tiszteket úgy teljesíteni, hogy mellettök az isteni tiszteletet is végezzék? tessék megpróbálni, addig pedig „szivre a kézzel uraim!“ ismét azt mondom.

Azonban azt is tudjuk, hogy a Főiskolai Tanárkar ily alkalommal a prédikáló ifjak megválasztásánál igen nagy elővigyázattal van, s jó előre a szolgálati idő előtt legalább is egy hónappal, mindig a legkitünőbb ifjakat szokta választani, úgy hogy azokat akárki is éppen oly lelki élvezettel halgathatja, mint akármelyik lelkész. Nem egy ifju vetette már itt meg jövődöbéli szerencséjének az alapját, és én bizonynyal tudom, hogy Debreczennek jelenleg hivataloskodó mind az öt lelkészét, éppen az ily prédikálások alkalmával kedvelte meg Debreczen vagy legalább irányult feléjük a kedvező figyelem; kiknek ifjukori tanításaira az ottaniak most is örömmel emlékeznek; sőt vidéki egyházaknak vásárra járó tagjai is nem egyszer szóttek már itt tisztességes tervet a megeshető jövőre. Bocsánat! hogy itt kissé eltérem a tárgytól, de okom lévén rá; másként nem tehettem, és én ezen debreczeni régi szokásnak egyházi életünkre kiható káros voltát elösmerni nem akarom, és ha Julius a debreczeni vásár alkalmával szenvedett meg családkozásánál, „világi életében nagyobb szívfájdalmat soha sem érzett“ akkor boldog ember.

Én tehát az egyházi élet mezején, itt-ott felmerülő kellemetlenségek okául, a tanítók és tanuló ifjak predikálását éppen nem tartom. Másutt van az ok uraim! sőt higyjék el nekem, hogy a mennyi köztünk a baj, annyifélek annak okai, sőt gyakran ugyanazon egy baj, több okoknak a következménye, éppen úgy mint a testi betegség. A vallásos közönynek, — ahol és amennyiben az észlelhető, — az üres templomoknak — ahol t. i. ilyenek is vannak, — számtalan okai lehetnek, melyek azonban, csekély tapasztalatom szerint, koránt sem a lelkészek és tanítók hivatali terheiknek egymásközt való olykori elkerülhetetlen megosztásából, vagy szükség parancsolta felcseréléséből, hanem sokkal inkább a különböző helyi viszonyokból származnak, úgy hogy itt egy általános alap-okot keresni hiába is próbálnánk; s csak maga ezen viszonyok tüzetes tárgyalása is sok időbe és sok papirosba kerülne. Hogy azonban ezen különböző viszonyokból eredt bajokon is, egy kétségkívül létrejövendő tökéletesebb egyházi szervezet, — mely a visszás vi-

szonyokat s ellentétes helyzeteket kiegyenliti s kibékíti, — gyökeresen javítani fog, e felől teljes reményem van.

Nagy merészség volna azonban azt hinnünk, vagy azt várunk, hogy a zsinat mindenféle bajoknak örökre áttörhetlenül gátot vet; mert valamint hogy volt baj mindig: úgy lesz is mindig; s protestáns egyetemes egyházunknak legbölcsebb, legbuzgóbb s legerősebb férfiai is, a legönzettelenebb együtt munkálásukkal is csak oda hathatnak, hogy a bajok hova-tovább kevesbüljenek, az előfordulók pedig minél könnyebben legyenek orvosolhatók. Ez az én hitem.

Ami végre az iskola tanítókat illeti: — értve természetesen a felekezeti tanítókat, — én úgy hiszem és úgy tartom, hogy lelkészek és tanítók, ugyanazon egyháznak lévén választott hivatalnokai: egymás terhein, a kijelelt határon belől kölcsönösen segíthetnek, sőt szükségesetében tartoznak is segíteni, hogy így „mindenek ékesen és jó renddel légyenek ö „köztök.“ (I. Kor. XIV. 40.) Én részemről, valamikor a tanító bármilyen akadályozva van; szívesen végzem a teendőjét, s így aztán ő is, mikor én vagyok akadályozva szívesen végzi az enyimet, és én így látom a dolgot ékesen és jó renddel lenni. Annálfogva most már a honnan kiindultam, oda térek vissza, t. i. hogy a nemzeti zsinat, az iskolatanítókat a prédikálástól mindenütt és mindenkorra eltiltsa, azt nem hiszem; de nem is óhajtom.

Sipos Károly,
milotai ref. lelkész.

K Ü L Ö N F É L É K.

— Szalai István a helv. hitv. békés bánáti egyházmegye esperese, a szentesi ref. egyház 18 és 1/2 évig lelképásztora, a magyar tudományos akadémia levelező tagja márczius 6-án élete 62-ik évében elhunyt, legközelebb gyászolják özvegye Somossy Mária, továbbá gyermekei Miklós, Mária, István (nős) és Jolán. Temetése folyó hó 9-én folyt le, a háznál imádkozott Hajnal Ábel békési lelkész és nyug. esperes, a templomban prédikáltak Miklovicz Bálint és Szeremlei Samu h. m. vásárhelyi lelkészek, a temetőben beszélt Gerőcz Lajos s. lelkész. A közrészvét általános! A jeles férfiú a vallás és bölcsészeti tudományok avatottja, a lelkészi jellem példányképi felmutatója, a nagy egyházmegye, a nagy egyházkerület, a hazai protestáns lelkészi kar disze volt s maradand emlékéleg az utókorra is. Az evangyéliomi elv nemes és magasztos képviselője, a ki szelidséget és szilárdságot, hitet és tudományt írás és szólástehetséget szép összhangban egyesített, rá illik a budai Ézsaiásra alkalmazott jelző, „használni és nem ragyogni.“ Mély megilletődéssel és részvéttel kívánunk vigasztalást a vesztés feleknek. Nyugalom, béke, az Ur elhunyt hű szolgájának! Legyen áldott emlékezete!!

— Egy felavatandó lelkész a „Prot. e. s. i. Lap“-ban kifogásokat tesz a tiszántúli lelkészfelavatás határideje ellen, teszi ezt oly modorban, mely nélkülözi — szeliden szólva — az urbanitást. Felmerült a kérdés: vajjon azon Lap saját kerületi püspöke ellen adna-e hasonló nem-urbanus felszólalásnak helyet, még pedig minden megjegyzés nélkül, jól tudván, hogy más kerületekben is honos a tavaszi hónapokban a felavatás tartása. Valószínűleg jövő számunkban bővebb nyilatkozat lesz.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.